

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/122/120/96

WPLYW MASS MEDIÓW NA POZIOM WIEDZY SPOŁECZEŃSTWA:

- **POGROM KIELECKI**
- **SYMBOLE RELIGIJNE W OŚWIĘCIMIU**

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, SIERPIEŃ '96

W czerwcu, przed uroczystymi obchodami rocznicy pogromu kieleckiego, sondowaliśmy wiedzę respondentów o ofiarach pogromu i jego sprawcach¹. Trzy z zadanych wówczas pytań postanowiliśmy powtórzyć po obchodach, aby sprawdzić, czy uroczystości rocznicowe i liczne informacje o pogromie podawane w związku z nimi, szeroko komentowane w prasie, radiu i telewizji, wpłynęły na zmianę w wiedzy i poglądach Polaków na ten temat². Casus ten stanowi dobry przykład wpływu informacji zamieszczanych w mass mediach na świadomość społeczną.

Tabela 1

w procentach

Czy słyszał(a) Pan(i) o pogromie kieleckim w 1946 roku?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	czerwiec '96	lipiec '96
TAK	23	51
NIE	77	49

Zmiany są duże - obecnie ponad dwukrotnie większy odsetek badanych deklaruje wiedzę o pogromie, nadal jednak połowa dorosłych mieszkańców kraju nie słyszała o nim.

Odsetek osób, które słyszały o pogromie, wzrósł najbardziej wśród tych respondentów, którzy czytają tylko sobotnio-niedzielne wydania gazet (z 18% w czerwcu do 54% w lipcu), czytają okazjonalnie lub wcale nie zaglądają do gazet. Natomiast wśród stałych czytelników prasy codziennej odsetek ten wzrósł dwukrotnie (z 36% w czerwcu do 73% w lipcu). Można stąd wnioskować, że źródłem wzrostu wiedzy w większym stopniu była telewizja niż prasa.

Podobnie jak przed obchodami rocznicowymi, wiedza o pogromie wyraźnie wiąże się z wykształceniem respondentów - im wyższe wykształcenie, tym większy odsetek ankietowanych, którzy słyszeli o tym fakcie³. Obecnie wiedzę o pogromie deklaruje 86%

¹ Por. komunikat CBOS „50 lat po pogromie kieleckim”, lipiec '96.

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (74) przeprowadzono w dniach 12-17 lipca '96 na 1088-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

³ Współczynnik V Cramera = 0.33.

badanych z wykształceniem wyższym (poprzednio 58%) i tylko 35% - z wykształceniem podstawowym (poprzednio 12%). W ciągu miesiąca najbardziej zwiększył się odsetek osób, które wiedzą o pogromie, wśród badanych z wykształceniem średnim - z 29% do 68%.

Zrozumiałe więc, że rzadziej niż inne grupy społeczne wiedzę o pogromie deklarują rolnicy (33%) i robotnicy niewykwalifikowani (32%), bezrobotni (41%) i gospodynie domowe (38%), a także mieszkańcy wsi (37%). Rzadziej też respondenci, którzy nie mają określonych poglądów politycznych (24%), oraz osoby młode w wieku od 18 do 24 lat (42%).

Obok wykształcenia, posiadaniu wiedzy o pogromie sprzyjają powiązane z nim czynniki takie, jak wysokie dochody i dobre warunki materialne oraz prawicowe poglądy polityczne. Z pewnym zaskoczeniem odnotować też trzeba fakt, że kobiety istotnie rzadziej niż mężczyźni deklarują, iż słyszały o pogromie, tak jakby informacje rocznicowe docierały do nich w mniejszym stopniu (patrz tabela aneksowa).

Tak jak uprzednio, respondentów, którzy słyszeli o pogromie kieleckim (w lipcu 554 osoby), zapytaliśmy, kto był ofiarą, a kto sprawcą tamtych wydarzeń. Pytania miały charakter otwarty, tzn. ankietowani udzielali spontanicznych odpowiedzi, które dopiero później zostały skategoryzowane.

Tabela 2

w procentach

Kto był ofiarą tego pogromu?	Odpowiedzi osób, które słyszały o pogromie kieleckim, według terminów badań	
	czerwiec '96 (N = 265)	lipiec '96 (N = 554)
Żydzi	81	87
Polacy	3	1
Inne odpowiedzi	3	4
Trudno powiedzieć, „nie znam prawdy”	13	7

Po obchodach rocznicowych prawie o połowę zmniejszył się odsetek osób, które nie miały jasnego zdania w tej sprawie, wzrósł odsetek wymieniających Żydów jako ofiary, a spadł - wymieniających Polaków. Brakiem wiedzy o tym, kim były ofiary pogromu, wyróżniają się najmłodszy respondenci w wieku 18-24 lat (18%), bezrobotni (19%) i osoby o najniższych dochodach (13%).

Choć ogólna wiedza społeczeństwa o pogromie kieleckim niewątpliwie wzrosła, jednak w niewielkim stopniu dotyczy to wiedzy o sprawcach (tab. 3). Poglądy w tej sprawie nie uległy większym zmianom, ale też i nie mogły się zmienić, ponieważ osoby stojące za tą zbrodnią nie są znane, a mass media snuły na ten temat jedynie różne przypuszczenia. Tylko o kilka punktów spadł odsetek nie mających zdania, zmniejszyły się też odsetki respondentów wskazujących na ówczesne władze i UB, wzrosły za to - w niewielkim stopniu - odsetki wskazujących na mieszkańców Kielc, ale również - na sprawców innej narodowości.

Tabela 3

w procentach

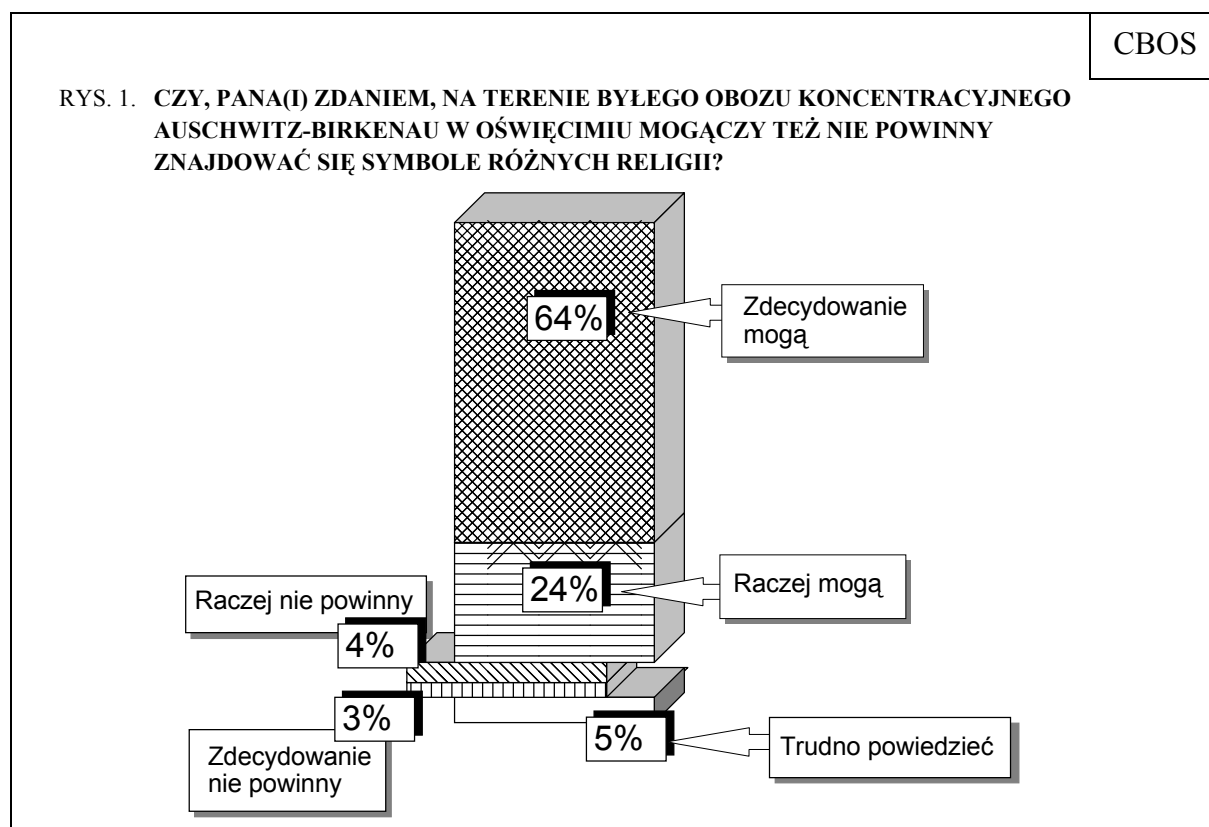
Kto był sprawcą pogromu?	Odpowiedzi osób, które słyszały o pogromie kieleckim, według terminów badań	
	czerwiec '96 (N = 264)	lipiec '96 (N = 554)
Polacy, ludność polska	13	14
Polskie władze bezpieczeństwa	15	12
Mieszkańcy Kielc	6	9
Komuniści polscy, stalinowcy, ówczesna władza	11	8
Wskazania na sprawców innej narodowości (Rosjanie, Niemcy, Żydzi), KGB (bez udziału Polaków)	5	8
Inne określenia sprawców	4	5
Rząd polski razem z KGB (komuniści polscy i radzieccy)	4	4
Polacy razem z UB, nacjonaliści, szowiniści	3	2
Tego się nigdy nie dowiemy	6	8
Trudno powiedzieć	33	29

Można by powtórzyć to, co pisaliśmy poprzednio: zdecydowana większość Polaków nie ma wątpliwości, że ofiarami wydarzeń w Kielcach byli Żydzi, ale gdy chodzi o sprawców - nie ma pewności, gubi się domysłach, przypisując winę sprawcom różnego rodzaju lub uważając, że istnieją tylko przypuszczenia i trudno coś twierdzić na ten temat. Niektórzy przychylają się do opinii, że prawdy nie znamy i nigdy nie poznamy. Obchody rocznicy pogromu i publikowane w związku z nią informacje o przebiegu wydarzeń niewiele zmieniły w tym względzie.

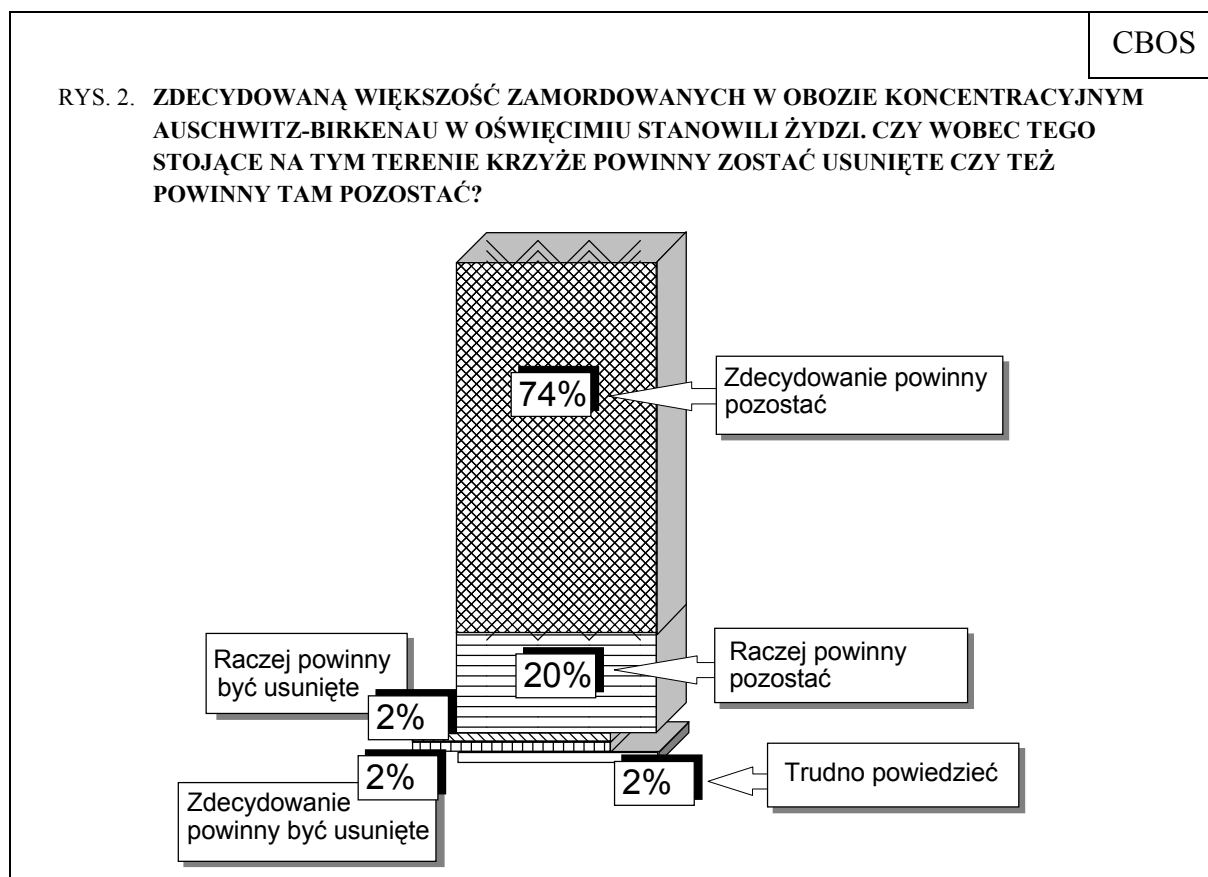
KWESTIA KRZYŻY W OŚWIĘCIMIU

Podczas uroczystości 50 rocznicy pogromu kieleckiego przedstawiciel światowej społeczności żydowskiej, laureat pokojowej Nagrody Nobla z 1986 roku, Elie Wiesel wyraził nadzieję, że znikną krzyże wzniesione na terenie byłego obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, „największego niewidzialnego żydowskiego cmentarza w historii, miejscu, gdzie nie powinno być symboli religijnych”. Dodał też, że ich obecność jest obelgą dla społeczności żydowskiej, co wielu przedstawicieli opinii publicznej uznało za bardzo kontrowersyjne. Problem obecności krzyży czy symboli religijnych w ogóle w tak szczególnym miejscu dotyka bowiem podstawowych, głęboko odczuwanych zasad religijnych przedstawicieli odmiennych religii.

Opinia społeczeństwa polskiego, jak wynika z naszych badań, jest w obu tych sprawach dość jednolita. Większość badanych uważa, że na terenie byłego obozu mogą znajdować się symbole różnych religii. Zaledwie 7% respondentów jest innego zdania, a 5% ma wątpliwości lub też nie ma w ogóle zdania w tej sprawie.

Jeszcze bardziej jednolite opinie odnotowaliśmy w kwestii usunięcia krzyży z terenu byłego obozu - zaledwie 4% badanych zaakceptowałoby to posunięcie

Większość respondentów nie odczuwa więc sprzeczności między obecnością krzyży a szczególnym charakterem miejsca zagłady Żydów. Sprzeczność ta może być przez wielu nie dostrzegana bądź też nie rozumiana - jeśli się w ogóle o niej wie - gdyż religijne zasady judaizmu różnią się bardzo w tej sprawie od tych, do których przywykliśmy, gdy chodzi o czczenie miejsc pochówku. W dodatku pamięć o obozie Auschwitz-Birkenau jest dla Polaków ważna, a sam obóz jest symbolem narodowej martyrologii, choć ma też wymiar ogólnoludzki, związany z martyrologią również innych narodów, zwłaszcza Żydów⁴.

⁴ Por. komunikaty CBOS: „Oświęcim w zbiorowej pamięci Polaków”, styczeń ‘95 oraz „Aneks do komunikatu «Oświęcim w zbiorowej pamięci Polaków»”, marzec ‘95.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy slyszal(a) Pan(i) o pogromie kieleckim w 1946 roku?
(%)

	Tak	Nie	Liczba osób
Ogółem	51	49	1088
Płeć			
Mężczyźni	59	41	515
Kobiety	44	56	573
Wiek			
do 24 lat	42	58	183
25-34	49	51	175
35-44	51	49	247
45-54	60	40	171
55-64	58	42	153
65 lat i więcej	47	53	158
Miejsce zamieszkania			
Wieś	37	63	406
Miasto do 20 tys.	53	47	145
od 21 do 100 tys.	59	41	199
101-500 tys.	56	44	231
501 tys.i więcej mieszk.	73	27	107
Region			
Północny	51	49	130
Zachodni	53	47	130
Środkowozachodni	45	55	171
Środkowy	58	42	173
Wschodni	50	50	145
Południowo-wschodni	52	48	173
Południowo-zachodni	47	53	165
Wykształcenie			
Podstawowe	35	65	372
Zasadnicze zawodowe	43	57	301
Średnie	68	32	344
Wyższe	86	14	70
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	77	23	54
Prac.umysł.niż.szczebla	64	36	114
Pracownicy fiz.- umysł.	49	51	59
Robotnicy wykwalifikowani	56	44	134
Robotnicy niewykwalifik.	32	68	52
Rolnicy	33	67	72
Prywatni przedsiębiorcy	57	43	34
Bierni zawodowo			
Renciści	48	52	144
Emeryci	54	46	201
Uczniowie i studenci	54	46	56
Bezrobotni	41	59	100
Gospodynie domowe i inni	38	62	68
Pracujący poza rolnictwem			
Sfera budżetowa	64	36	119
Sektor państwowy	56	44	124
Sektor prywatny	53	47	206
Spółdzielczość	38	62	23
Dochody na jedną osobę			
Poniżej 150 zł	28	72	202
151 - 225	45	55	161
226 - 325	51	49	290
326 - 425	54	46	177
Powyżej 426 zł	80	20	196
Ocena własnych war. mater.			
Złe	44	56	398
Średnie	50	50	495
Dobre	67	33	195
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	55	45	56
Raz w tygodniu	49	51	656
Kilka razy w roku	51	49	272
W ogóle nie uczestniczy	60	40	100
Poglądy polityczne			
Lewica	56	44	207
Centrum	54	46	325
Prawica	63	37	334
Trudno powiedzieć	24	76	218